

).

Ante BARTOLIĆ – Just IVETAC, **Karojba: od Sopajca do Šublente**, Karojba, 2011., 296 str.

Vizualni dojam koji knjiga pokojnoga prim. dr. medicine i dr. znanosti Ante Bartolića te uglednoga istarskog novinara i publicista Justa Ivetca pod naslovom *Karojba: od Sopajca do Šublente* ostavlja na prvi pogled vrlo je lijep. To je monografija sastavljena u obliku mozaičnih priloga, a opsega je gotovo 300 stranica kompjutorski složenog teksta. Sadrži i mnogobrojne stare i suvremene zemljovide, fotografije (u boji i crno-bijele), faksimile dokumenata i ostale slikovne priloge. Odnosi se na analizu mnogobrojnih podataka i detalja iz prošlosti Karojbe i njezine okolice.

Kako su autori i sami naglasili u predgovoru, rukopis je nastao kao plod njihova nastojanja da se opišu neke manje poznate ili javnosti još potpuno nepoznate zanimljivosti iz prošlosti područja župe i općine Karojba. Glavni je cilj zapisati i tako spasiti od zaborava sve ono što je nekada činilo dio povijesti narodnog života i kulture na tom području. Zapisi zato govore o običajima, tradicijama i zbivanjima u različitim povijesnim razdobljima, u doba vladavina mnogih lokalnih gospodara, vladara i režima. Naslov knjige zemljopisno ograničava područje Karojbe prema sjeveru (brdo Šublenta) i prema jugu (brdo Sopajac), ali upućuje i na simbolične poruke koje daju ta dva toponima. Autorima su izvori podataka bili objavljeni i neobjavljeni dokumenti, vlastita sjećanja, narodna predaja, naslijeđe materijalne kulture, kao i njihova osobna istraživanja.

S obzirom na kompoziciju rukopisa, način obrade pojedinih tema problemski je i analitički. Slijedi kronološki tijek: prapovijesne i antičke teme, stare predaje i zapisi, feudalno doba, period mletačke i austrijske vlasti, kratkotrajna francuska uprava, Prvi svjetski rat, talijanska vlast, Drugi svjetski rat, doba Jugoslavije, uspostava samostalne Republike Hrvatske.

Što se tiče stila i njegove prikladnosti, valja istaknuti da je riječ o publicističkoj monografiji, u kojoj su – osim povijesnih zbivanja – opisani i stari narodni običaji, zanimljivi lokaliteti, krajolik i priroda, crkve i kapelice, seosko graditeljstvo i drugo. Izlaganje je stalno praćeno slikovnim priložima. Stil je jasan i pregledan. Pristup obradi pojedinih pitanja i problema vrlo je raznolik.

Tekst knjige podijeljen je na 14 poglavlja s mnogim zanimljivim temama. U ovoj ću se prigodi osvrnuti na neke od njih, s obzirom na činjenicu da knjiga donosi doista vrlo veliku količinu podataka i detalja.

Prvo poglavlje donosi uvodne napomene autora. Potom slijede dijelovi o prošlosti ovoga kraja, a od osobitog je značenja kronološki pregled najvažnijih događaja od najstarijeg doba do naših dana. Na ovom području postoji nekoliko nalaza prapovijesnih gradinskih naselja, od kojih je vjerojatno najpoznatije ono na obližnjemu Malome brigu. Kada se spominje prošlost, ne smije se zaboraviti »stara Karojba«, koja je, navodno, postojala južnije od današnjeg naselja, odnosno na području oko crkvice i groblja sv. Andrije. Tu se u blizini nalazi teren nazvan Gračišće, zabilježen u Katastru istarskih šuma iz 1775. U 12. su se stoljeću s Pazinštine u Karojbu doselile nove hrvatske obitelji, a početkom 16. stoljeća na to područje naseljavaju se hrvatski rodovi iz Dalmacije. Na temeljima starije crkve, 1580. podignuta je nova župna crkva Svih svetih te tako nastaje središte nove, današnje Karojbe. Iz srednjovjekovne je karojske prošlosti svakako važno spominjanje ovog kraja 1325. godine u Istarskom razvodu, iznimno važnoj ispravi za istarsko pravno-povijesno naslijeđe, u kojoj su opisane granice i oznake (kunfini i zlamenja) između pojedinih gospodara na poluotoku. Kada 1420. nastaje podjela Istre na mletački i austrijski dio, Karojba potpada pod mletački dio i tako ostaje do propasti Mletačke Republike 1797. godine. No bilo je to granično područje, na kojem su postojali brojni sukobi između mletačkih i austrijskih podanika – Benečana i Kraljevaca.

U novom je vijeku karojsko područje jako nastradalo tijekom Uskočkog rata. Godine 1616. napadnuta je i Karojba te zaselak Badoš (Badavca), u istoimenoj dolini (*Valle di Bados*), u kojem su se smjestili kolonisti iz Dalmacije. Vatra je brzo uništila drvene kuće pokrivene slamnatim krovom, a stanovništvo je sa stokom pobjeglo u obližnje šume, prebacivši se poslije na područje Poreča. Spaljeni Badoš više nikad nije obnovljen.

Nakon kratkotrajne francuske vlasti uslijedilo je potom duže austrijsko razdoblje, do 1918. godine. U to se doba na Karojštini razvijaju poljoprivreda i stočarstvo, ali postoje i godine gladi (1816.–1817.), suše (1837.–1838.) i jakih zima (1847.). Za gospodarski je razvitak važna i gradnja cesta: prema Motovunu, Pazinu i Poreču (od dvadesetih do četrdesetih godina 19. stoljeća). U doba hrvatskoga narodnog preporoda u Istri i na području Karojštine postojala su znatna nastojanja: čitala se *Naša sloga*, *Pučki prijatelj* i ostale tadašnje edicije, a počela je raditi i župna škola. Razdoblje napretka i razvitka prekida Prvi svjetski rat, u kojem su kao austro-ugarski vojnici sudjelovali i mnogobrojni Karojjci. Nakon rata Istra je pripojena Italiji te započinje razdoblje fašističke vlasti, koje traje do 1943. Tijekom Drugoga svjetskog rata žitelji Karojbe istaknuli su se u organizaciji partizanskog pokreta otpora, zalažući se za oslobođenje i pripojenje Istre tadašnjoj Jugoslaviji. Zbog iseljavanja autohtonog žiteljstva, od 1945. broj se stanovnika počinje smanjivati. Emigriranja je bilo ne samo iz gospodarskih već i političkih razloga, zbog

neprimjerenih oblika djelovanja nove vlasti. Tada propadaju poljoprivredna imanja, a napuštaju se i mnogi narodni običaji i tradicije. Podržavajući demokratske promjene 1990., a potom i nastanak državne samostalnosti Republike Hrvatske, mnogi su Karojci sudjelovali u obrambenom ratu. Povijesni pregled razvoja završava podatkom da je od 1993. do 1997. Karojba pripadala općini Motovun, a potom je stvorena zasebna općina, koja postoji i danas.

Slijedi zanimljivo poglavlje o prirodnim i povijesnim lokalitetima ovoga kraja. Detaljnije su opisani Sopajac, Šublenta, Krvar, Valigaštar i Badavca. Od mnogobrojnih dolaca Karojštine najljepši je i najveći Veli dol, a svoje su mjesto u knjizi našli i čuveni stari karojski borovi, zaštićeni kao spomenik prirode, odnosno znamenitost biljnog svijeta. Šume, vode, brajde i trsje; boksit, kamen, ugljen i njihovo iskorištavanje također spadaju u zanimljive teme o prošlosti i sadašnjosti karojskog kraja.

Mozaik povijesnih tema nastavlja se i dalje, u dijelu naslovljenom »Svjedočanstva prošlosti«. Autori ovdje pišu o karojskom groblju, prapovijesnom lokalitetu na brdu Krč (Grč), matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih, Karojštini u Istarskom razvodu, stoljetnim vezama s Motovunom, lokalitetu Sv. Spas, mletačkome lavu, markizu iz obitelji Polesini, granicama i graničnim oznakama, poštanskim postajama, uskotračnoj željezničkoj pruzi Trst – Poreč, povijesnim temama iz doba fašizma i komunizma, kamenim spomenicima i drugim temama.

U poglavlju o stanovništvu zabilježena je usporedba prezimena po naseljima 1945. i 1991. godine, kao i kretanje ukupnog broja ljudi u njima, uz posebni osvrt na nasilne promjene prezimena u doba talijanske vlasti. Istaknuta je i činjenica da su mnoge obitelji poznate i po svojim nadimcima.

Od osobitog je značenja i poglavlje o običajima i pučkoj tradiciji. Tu su opisane pojedine skupine ljudi (primjerice Krnjeli), ali ima riječi i o arhitektonskom naslijeđu (štale-dvori, mlinovi), o sajmovima i feštama, o vinu, bevandi i octu. Zabilježene su i *špine* (dolazak vode), *lampadine* (dolazak struje), *bičiklete* (kao važno prijevozno sredstvo u životu seljaka), *špaheri*, *trukinja* (tal. granoturco, kukuruz), epidemijske bolesti (kuga, gripa 1918., difterija, šarlah i dr.), za koje su ljudi imali svoja vjerovanja, ali i vlastite metode liječenja. Tu su i tekstovi o karojskim križarima (vjerskome dječaćkom društvu, koje je tridesetih godina 20. stoljeća osnovao vlč. Ivan Pavić), o hodočašćima i procesijama, o svečanostima od adventa do korizme, o karojskim *faturima*, težacima i njihovim *žurnadama*.

Po povijesnim su razdobljima opisane ceste i putovi, a tako su analizirani i kartografski prikazi Karojbe i okolice. Osobita je važnost posvećena seoskome graditeljskom naslijeđu, koje se – unatoč velikim promjenama – ipak očuvalo do danas.

Kratko poglavlje o pismenosti navodi nam da je stara škola sagrađena 1912. godine. Potom slijedi dio o župi Karojba. U njemu autori detaljnije opisuju župnu crkvu Svih svetih (posvećenu i proširenu 1842.), u kojoj se nalazi i kip Majke Božje od Sopajca, koji je nekad krasio staru crkvicu koja je postojala na tom lokalitetu, a potom navode i ostale sakralne objekte navedenog područja. Prema podacima iz župnih matičnih knjiga i bilježaka mons. Ivana Bartolića, kronološkim su redosljedom (od početka 18. stoljeća nadalje) zabilježili i karojske župnike, kao i svećenike rodom iz Karojbe. Ukratko su opisali župni stan, novu župnu kuću, župni arhiv te naveli i karojske zvonare.

Posljednje poglavlje knjige tiče se suvremenog doba i donosi podatke o općini Karojbi (utemeljenoj 1997. odvajanjem od Motovuna) te glavne informacije o njezinim granicama i žiteljstvu. Knjiga završava popisom korištene literature i bilješkom o piscima.

Kada je riječ o istraženosti problema, o karojskom su području već i dosad najviše pisali sami autori ove knjige. To su, primjerice, njihovi radovi o Sopajcu, Šublenti, karojskom groblju sv. Andrije, a posebice knjiga o Valigaštru iz 1998. godine. Ova monografija na jednome mjestu pregledno objedinjuje sadržaj postojećih najvažnijih tekstova, ali ih i skladno nadopunjuje novim temama. Autori su dobro proučili literaturu, a s obzirom da su i rodom iz ovog kraja, odlično ga poznaju.

Kako su i sami poželjeli u uvodu koji su napisali, knjiga doista pobuđuje veliko zanimanje za nova istraživanja narodnog života i običaja Karojbe i okolice, a predstavlja i novi izvor spoznaja o karojskom kraju.

Na koncu bih istaknuo i sljedeću činjenicu: iako ovo nije prva knjiga o prošlosti Karojbe i njezine okolice, njome se lijepo upotpunjava već duže vrijeme postojeći niz monografija o manjim istarskim mjestima. Dakle, ovo se djelo izvrsno uklapa u dosad postojeće monografije istarskih gradića i sela te predstavlja važan i zanimljiv stručni doprinos istarskoj i hrvatskoj historiografiji. A time se, nedvojbeno, i Karojba pridružuje skupini onih općina koje vrijedno skrbe o svojem kulturno-povijesnom naslijeđu.

Slaven Bertoša